

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ז ל' ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 176

מסכת סנהדרין כ"ה-ל"א

בס"ד, לי תשרי תשס"ג

השבוע בגליון

■ העלבת הדיין כדי להופכו ל"שונא"
■ 3 נושאים הלכתיים הנובעים ממשפט בן 9 מילים
■ למי הזכות למנוע תפילה בציבור וקריאת התורה?

■ לקבור תרנגול בקבר של בן אדם
■ ה"תרגיל" של עורכי הדין הבלתי מנוסים
■ חלוקת דין תורה לשני בתי דין

■ חפירת קבר מחיים
■ חציבת קבר שונה מחפירת קבר
■ מנהג קברני ירושלים

דבר העורך

לכבוד נשיא ארה"ב

הפעם, נארח במסגרת זו את הרה"ג ר' אברהם ישעיהו וונדר שליט"א מירושלים, המשמש כמגיד שיעור במרכז הדף היומי שבבית הכנסת זכרון משה בירושלים, על ידי הרב גוטפרב שליט"א. במסיבת הסיום של מסכת בבא בתרא, נשא הרב וונדר שליט"א דברים בפני משתתפי השיעור, אודות הצורך של כל אדם להאמין, כי בכוחו לפעול גדולות ונצורות, ואף על פי שפעמים אדם מתייאש מראש מביצוע פעולה מסוימת, משום שלדעתו לא תהא בכך כל תועלת, ועמלו יהא לשווא, לא כן הם פני הדברים. "פתחו לי פתח כפתחו של מחט - ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם", על כל יהודי באשר הוא שם מוטלת חובת ההשתדלות, ומשמים יסייעוהו ויעזרו לו להוציא לפועל את שאיפותיו.

לקח נפלא ניתן ללמוד בנושא זה מן המעשה הבא. לפני שבועות מספר נפטרה אשה יהודיה שהתגוררה בארצות הברית. בנה, הרה"ג ר' ישראל ברל שליט"א, ישב "שבעה" עליה, וכה סיפר: "היה זה בתקופת כהונתו של נשיא ארצות הברית הארי טרומן. בעצת יועציו החליט נשיא זה, כי בכל שבוע הוא ישא נאום במועד קבוע לאומה האמריקנית שישודר בכל אמצעי התקשורת. לאחר התייעצות ארוכה עם מומחים לענייני תקשורת הוחלט, כי הנאום השבועי היוקרתי של נשיא ארצות הברית של אמריקה ישודר בליל שבת, מאחר שבלילה זו, האזרחים שלווים ופנויים, ונח מאד לטפסף לאוזניהם תעמולה מוסווית ולרכוש את אמונם. שמעה זאת הגב' ברל ע"ה ולבה

המשך בעמוד הבא

דף כ/א הלך לחצוב לו קבר בקברי בית דוד

חפירת קבר מחיים

בסוגייתנו מסופר על שבנא, הממונה על ביתו של חזקיהו מלך יהודה, שהלך לחצוב לעצמו קבר בחיי. חפירת קבר מחיים נזכרת גם במקומות נוספים בתלמוד (מועד קטן ח"ב כתובות ג/ב). ספרים רבים מצטטים את גמרתנו, תוך נסיון להסביר את צוואת רבי יהודה החסיד (ספר חסידים אות ב') שכתב, כי אין לחפור קבר ולהשאירו פתוח, משום שהדבר עלול להביא לסכנה חמורה, ואף הרמ"א (וישולחן ערוך" יו"ד סי' של"ט סעי' א') פוסק: "ואסור לחצוב שום קבר להיות פתוח עד למחר שלא יקברו בו המת באותו היום, ויש סכנה בדבר".

אין לחפור קבר עבור חולה בלבד: יש מספר הסברים לפשר הסכנה שעלולה להתגולל כתוצאה מהשארת הקבר הפתוח, ומן ההבדל ביניהם נובעים גם השלכות הלכתיות. לדעת רבים מן הפוסקים, הסכנה בחציבת קבר היא רק כאשר הוא נחצב עבור אדם חולה, אך אין צורך להמנע מחפירת קבר עבור אדם בריא (שו"ת הריב"ש סי' קי"ד, "בית יוסף" יו"ד שם, "משנה למלך" ה'י' אב"ל פ"ד ה'י' ה', ב"ח יו"ד שם, וכן פסק ב"ערוך השולחן" יו"ד סי' של"ט סעי' ב'). לפיכך, בסוגייתנו עוסקת בחפירת קבר לאדם בריא, ואילו צוואת רבי יהודה החסיד מתייחסת לחפירת קבר לאדם חולה.

חציבת קבר שונה מחפירת קבר: הגאון רבי ראובן מרגליות (הגהות "מקור חיים" על צוואת ריה"ח) כותב, כי חפירת קבר שטרחה מרובה כרוכה בה, אינה מעוררת סכנה, משום שהיא באה לחסוך טרחה לאחר מכן, והסכנה קיימת רק כאשר חופרים קבר במקום שאינו מצריך טרחה רבה. מעתה, בסוגייתנו מדובר על חציבת קבר שהיא מלאכה קשה ומפרכת, מאחר שבתקופת מלכי יהודה נחצבו הקברים בכוכין ובמערות. לעומת זאת, צוואת רבי יהודה החסיד מתייחסת לקברים בני ימיו, שנחפרו בחול רך.

קבר שנשתם בעפר: המהרש"ם (בהגהותיו ה"ל) וה"ש"י חמד" (מערכת אבילות כלל קס"ח) מבארים, כי חפירת קבר עלולה לגרום לסכנה רק אם אין סותמים את הקבר בעפר תחוח, ואילו צוואת רבי יהודה החסיד עוסקת בקבר שנותר פתוח. אכן, בעל "ש"י חמד" מציין, כי בירושלים בת זמנו נהגו לחפור קברים עבור אנשים חיים, אלא שמלאו את הקברים בעפר תחוח.

מנהג קברני ירושלים: אחר שהזכרנו את ירושלים, נציין את הסברו של הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל (שו"ת "הר צבי" יו"ד סי' ר"ס) אודות מנהג החברה קדישא בירושלים בימיו, לחפור קברים ולהשאירם פתוחים. בהקשר לכך הוא מביא, כי לדעת המהרש"ל (הובא בב"ח שם יו"ד סי' של"ט), מסוכן להשאיר קבר פתוח כאשר בעיר יש מת שלא הובא לקבורה, מאחר שקיים קטרוג על בני העיר שאינם מביאים אותו מת לקבורה. אולם, בירושלים, שבה המנהג הוא שלעולם אין מלינים את המת, אלא כאשר אין אפשרות להביאו לקבורה באותו יום, לא חששו למנהג זה (ע"ע בשו"ת "ציץ אליעזר" ח"ה-רמ"ח רחל פרק ל').

הגאון רבי אריה לוי זצ"ל נפטר ביום שישי. אנשי החברה קדישא חששו שיאלצו לדחות את הלווייתו, שמא לא יספיקו לחצוב לו קבר. אולם, מאן דהוא גילה את אוזניהם כי חלקת קברו של רבי אריה כרויה זה מכבר. שנים מספר לפני כן, ריקש המשך בעמוד הבא

פרנס השבוע

גליון זה הוקדש לע"נ האשה החשובה מרת **חנה רפאלה** בת יבלחט"א ר' **יעקב יוסף מילר** נ"י

אשת ר' **יוסף יאיר הכהן קרמר** נ"י

נקטפה בשנת כ"א לחייה ב' מרחשון תשס"א בלונדון והובאה למנוחות בירושלים ע"ה"ק בהר המנוחות

יהא זכרה ברוך

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק פרי** ז"ל ב"ר שמואל זינוויל ז"ל שהמשיך מורשת אבותיו להדפיס ספרי בית סוכטשוב והפיץ במסירות את "מאורות הדף היומי" בארה"ב נלב"ע ג' חשוון תשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו בארץ ובארה"ב

לעילוי נשמת

הר"ר **יעקב צבי כספי** ז"ל ב"ר יחזקאל מנחם ז"ל נלב"ע ג' מרחשון ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידיו

הר"ר **שלמה כספי** ומשפ' שיחיו פ"ת

המשך מעמוד קודם

רבי אריה זצ"ל משומר בית הקברות בסנהדרין, שיחפור את קברו בחלקה שקנה, ולאחר מכן ימלאנה בעפר תחוח. לכשנשאל לפרש בקשתו רבי אריה זצ"ל, "שמא אפטר מן העולם ביום שישי ולא יספיקו לחפור את קברי"...

לקבור תרנגול בקבר של בן אדם: בספר "מעבר יבק" (שפת אמת" סוף פי"א) כתב, כי בקבר שנתר פתוח "טוב לקבור תרנגול בקבר, שלא יהיה ריקס". הגאון רבי ראובן מרגליות זצ"ל (שם) הביא את דבריו וכתב, שהרי תרנגול קרוי "גברי" וקבורתו תעלה במקומו, על דרך מנהג הכפרות בערב יום כיפור, שמעמידים תרנגול תחת האדם.

דף כז/ב האוהב והשונא

ה"תרגיל" של עורכי הדין הבלתי מנוסים

במשנתנו נחלקו רבי יהודה ורבנן, אם השונא או האוהב כשרים להעיד. לדעת רבי יהודה הם פסולים, ולדעת רבנן, "לא נחשדו ישראל" לשקר **בעדותם** משום אהבתם או שנאתם. אולם, לכל הדעות, שונא ואוהב פסולים **לדון** אותו אדם, וכן נפסק להלכה (י"שולחן ערוך" חו"מ סי' ז' סעי' ז', ועיי' ברמ"א מי נחשב אוהב ושונא, ואם פסול בדיעבד או לכתחילה), זאת, מאחר שתפקידו של הדיין הוא לפשפש ולחפש אחר סברות דקות ועדינות לזכות הצדדים המתדיינים, ויש לחשוש, כי עם כל רצונו הטוב, הדיין האוהב או השונא, לא יצליח להמנע משרבוב דעותי האישיות לדיון (סמ"ע חו"מ שם). מאז ומעולם נשמעו בבית הדין טענות לפסילת דיינים או עדים, מחמת אהבתם או שנאתם לאחד הצדדים. הפוסקים ייחדו חלק נכבד מתשובותיהם לשאלות מסוג זה, ואנו בחרנו לציין שלשה מקרים מעניינים, אשר כל אחד מהם יש בו כדי להאיר זווית נוספת של הלכה זו.

שאלה הלכתית מסובכת נשלחה לעיונו של הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, אב"ד קובנא (שו"ת "עין יצחק" יו"ד סי' א'). מספר שוחטים העידו, כי חברם השוחט מזלזל במלאכתו, ולעיתים הוא שוחט לאחר שתיית משקאות חריפים ומתוך ערפול חושים מוחלט. אלא, שהשוחט טען כנגדם, כי חבריו פסולים להעיד עליו, עקב שנאתם העזה כלפיו, הנובעת מסכסוך עבודה חריף שפרץ ביניהם. לכאורה, מאחר שהלכה נפסקה כדברי חכמים במשנתנו, שהשונא **כשר** להעיד, יש לדחות את טענתו על הסף. **העדים פסולים, אך יש לפעול על פי עדותם!** אלא, שהגאון פסק כי העדים **פסולים** להעיד, ומכל מקום את השוחט יש להעביר ממשרתו! הא כיצד? ובכן, רבי יצחק אלחנן מאריך לבאר, כי שנאתם של שוחטים אלו חמורה היא מזו של "סתם" שונא, מאחר שאלו שונאים אותו בשל סכסוך עבודה, ובוודאי מייחלים הם בכל לב לפיטוריו מעבודתו. שונא שכזה, ודאי אינו כשר להעיד, שהרי הוא "נוגע" בעדות, ואינו נאמן. ומכל מקום, פסק הגאון, כי יש לפטר את השוחט ממשרתו, משום שהתברר, שהשוחט התחייב, כי אם חבריו השוחטים יעידו נגדו, הוא לא יתמרד כנגד טענותיהם ויחדל מעיסוק בשחיטה. ומאחר שלמדנו בסוגייתנו, כי אדם שקיבל על עצמו קרוב או פסול לשמש כעד או דיין, חייב הוא לציית לפסק הדין שנקבע על פיהם, יש לפטר אותו שוחט.

הוי אומר, שונא כשר לעדות. אך שנאה ש"נוגעת" בעדות זו, פוסלת את העד. מקרה אחר, העוסק גם הוא בשחיטה, הובא לבית דינו של המהרש"ם שהציע רעיון גאוני לפתרון המקרה הסבך. היה זה כאשר מספר בני אדם ביקשו לטעון טענות נגד שוחט עיר מסויימת, אך התובעים לא אבו להתדיין לפני רבה של אותה עיר עקב ידידותם של הרב והשוחט ובקשו לתובעו בעיר אחרת. פרצה, איפוא, מריבה חדשה - השוחט סרב להטלטל לעיר אחרת, ואילו התובעים סרבו לטעון את טענותיהם לפני רבם.

חלוקת דין תורה לשני בתי דין: המהרש"ם (שו"ת ח"ב סי' קל"ז) הציע פתרון מעניין, אשר כל צד למריבה ימצא בו את סיפוקו. עדויות הצדדים המתדיינים ישמעו בפני רב העיר, אלא שהכרעת הדין תעשה בפני בית דין אחר. זאת, מאחר שפסילת דין אוהב או שונא נובעת עקב החשש שמא הוא לא יכריע את הדין כפי האמת. אולם, אין כל עילה לפסול את הדיין משמיעת עדויות הצדדים, והעלאתם עלי גליון, ועל סמך עדויות אלו יפסוק בית אחר את הדין ויעמיד אמת על תילה [ועיי' שכתב, כי לאמיתיה של תורה אין מתקבלות טענות הקהל].

העלבת הדיין כדי להופכו ל"שונא": ונסיים בטענה שעורכי דין, שאינם בקיאים בדיני התורה, מנסים להשתמש בה כאשר הם טוענים לזכות לקוחם בפני בית הדין. בעל ה"בן איש חי" מעיד, כי כבר בימיו נקטו ה"מורשים" ב"תרגיל" של הכעסת הדיין והעלבתו, עד שפעמים הדיין התבטא באופן שהוכיח, לדבריהם, כי הדיין שונא את ה"מורשה", וממילא אין הוא ראוי לדון דין זה. הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל (שו"ת "רב פעלים" ח"ב חו"מ סי' א') דחה טענה זו על הסף, מאחר שגערת הדיין על הפגיעה בכבוד התורה אין בה כדי לפסול את הרב מדין "שונא" (רמ"א שם). ומכל מקום, אף אם הדיין שונא את ה"מורשה", עורך הדין או הטוען הרבני, עדיין אין בלבו שנאה כלפי בעל הדין עצמו, ואין הדיין חשוד, כי שנאתו ל"מורשה" תגרום לו להוציא פסק דין מוטעה.

דף כז/ב וקבליה לכרגיה לכוליה שניה

המשך מעמוד קודם

נחמן, הן יהודים רבים עלולים להכשל בחילול שבת ברצותם לשמוע את נאמנו של נשיאם.

קוראים יקרים. לאחר בקשת מחילתכם הרשו לי להניח, כי לו היינו במקומה, מן הסתם שגם ליבנו היה נחמץ על כך, אך היינו ממשיכים את שגרת חיינו, מתוך אנוחה רבתי על ישראל עם סגולה הנמצא בגלות בין הגויים.

אולם, הגב' ברל ע"ה, אשת חייל היתה. היא ידעה, כי על האדם מוטל לעשות את אשר ביכולתו לעשות, ומכאן ואילך... נטלה, איפוא, הגברת את עטה, ושיגרה מכתב לנשיא ארצות הברית של אמריקה. בדבריה היא תיארה את נאמנותה לארצה, ומשום כך גם את רצונה הכן להאזין לדברי הנשיא, אך ציינה, כי לצערה יימנע ממנה לשמוע את נאמנו, משום שביהודיה שומרת שבת היא מנועה מהפעלת מכשיר חשמלי מכל סוג שהוא. "אי לכך, אני מבקשת ממך, אדוני הנשיא, לשדר את נאומך ביום אחר".

מכתב לפה מכתב לשם. הם, שם, למעלה, בצמרת השלטון, כלל אינם קוראים בקפידה מכתבים של אזרחים מן השורה. חבל על המאמצים, הלא כן? ובכלל, האם ניתן להעלות על הדעת, כי שעת הנאום אשר נבחרה לאחר התייעצויות ממושכות תבוטל מפני בקשתה של אשה המייצגת מיעוט קטן ובלתי משפיע?

לאחר כשבוע ימים פתחה גב' ברל ע"ה מכתב שהונח בתיבת הדואר של ביתה ובו נכתב, כי נשיא ארצות הברית של אמריקה קרא את מכתבה, והוא מתייחס לכך בכובד ראש... **לאחר שבועיים,** נשא הנשיא את נאומו בליל שבת, אך בתום הנאום הוא הודיע, כי מטעמים שונים, מכאן ואילך ישודר נאומו ביום שלישי בשבוע!

אשה אחת, במכתב אחד, זכתה בזכות עצומה שלא ניתן כלל לשערה. במשך שנים רבות נמנעו רבבות יהודים מחילול שבת, בשל הכרתה ואמונתה התמימה, כי עליה מוטל לעשות את שביכולתה, ומי שאמר והיה העולם, ישלים את המשימה. **הדברים אמורים,** הן לגבי אנשים החוששים להתחיל במעגל לימוד הדף היומי, מאחר שלתחושתם חסרים הם ידע נרחב ובסיסי בתלמוד וזמן רב יארך עד שיחשבו כלומדים מן המניין של התלמוד הבבלי, הן לגבי אלו המבקשים לייסד שיעור במסגרת הדף היומי באזור מגוריהם, ומשימה זו נראית להם כהר גבוה ונישא, והן לגבי פעולות רוחניות נוספות. אל לנו לחשוש, "לא עליך המלאכה לגמור".

בעזרת ה' נעשה ונצליח!

.....
המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,

מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובות: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 93-67-570-03

.....
בברכת התורה העורך

פנינים

לשאת שתי נשים

בישיבת וואלאזין נהגו המזכירים לפתוח את מכתבי התלמידים, שמה ימצאו בהם דברים אשר לא כדת... פעם אחת נישג מזכיר הישיבה אל אברך ששהה בגפו בישיבה, כנהוג באותם ימים, ואיחל לו "מזל טוב" מאחר שבמכתב שהגיע מביתו נאמר, כי אשתו ילדה לו בת. אותו אברך היתמם ושאל: "מאיזה אשה, מן הראשונה או מן השנייה?" המזכיר נדהם ולבסוף הגיב בתמימה: "הלא חרם דרבינו גרשום הוא, שלא לשאת שתי נשים!" החזיר האברך בהתרגשות "ועל פתיחת מכתבים שלנו, אין חרם דרבינו גרשום!"... ("זהירו בכבוד חבריכם").

דף כז/ב אלו הן הקרובין ברכה ראשונה של שמונה עשרה

מאבא אי אפשר להתרחק

אדם אחד בא אל רבי יעקב יצחק הורוויץ, החוזה מלובלין ז"ל, ובקש להיטיב עמו בעניין מסוים, בנמקו את בקשתו בכך, שהינו קרוב משפחתו של החוזה. שמע "החוזה" את קרבת המשפחה ופטרו: זו קרבת משפחה רחוקה מדי.

ניגש אותו יהודי אל תלמידו של "החוזה", רבי נפתלי מרופשיץ זצ"ל, וסיפר לו על כך. אמר לו רבי נפתלי: למחר, בעת התפילה, עמוד נא ליד "החוזה", ולכשיאמר "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב" - אמור לו, כי זו קרבת משפחה רחוקה מדי...

עשה האיש כדברי, ולאחר התפילה ניאות "החוזה" להיענות לבקשתו.

כשהוצו את הדברים בפני הגרי"ז מבריסק, נהנה מאוד, אך הוסיף ואמר: למען האמת, רביעי ברביעי, חמישי בחמישי, זו אכן קרבת משפחה רחוקה. אבל צאצא, אף לאחר דורות רבים, עדיין הוא קרוב לאביו - "מהאב אי אפשר להתרחק"... (עובדות והנהגות מבית בריסק ח"ג עמ' קצ"ח).

דף כז/ב שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה

עצה לזכות בדין

בשבת "שובה" דרש רבי נפתלי מרופשיץ לפני בני עדתו כך: הרי אתם מעוניינים לזכות בדין לפני הקב"ה. אתן לכם, איפוא, עצה: חז"ל אומרים (ברכות סא/ב) רשעים יצר הרע שופטן, וכן אמרו חז"ל כי השונא פסול לדון. ובכן, אם שלושה ימים לפני יום הכיפורים לא יהא לכם כל משא ומתן עם היצר הרע, הלא, הוא ישנאכם, וממילא הוא ייפסל לדונכם, ובע"ה תכתבו ותחתמו לאתגר לחיים טובים ולשלום... ("מעיינה של משנה").

הנדיונים ההלכתיים המובאים בעלון, נועדו לעורר את לב המעיין, ואין לסמוך עליהם כפסק הלכה

לעילוי נשמת הר"ר ראובן גומבו ז"ל
ב"ר צבי ז"ל וזוג' מרת פראדל גיטל ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-6160657 פקס 03-5780243

מחלקת מנויים

המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית

בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57

בדואר אלקטרוני: נא לפנות

dafyomi@hadaf-hayomi.com

בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

3 נושאים הלכתיים הנובעים ממשפט בן 9 מילים

גמרתנו מספרת, כי רב פפי, שנכח בפני בית דין שדן בעניינו של אדם בשם בר חמא, הוכיח לבית הדין כי לא ניתן לחייב את בר חמא בדין. בעקבות כך יצא בר חמא זכאי בדין, ובתום הדיון, אומרת הגמרא, "קם בר חמא נשקיה אכרעיה, וקבליה לכרגיה דכולי שניה". כלומר, בר חמא נשק את רגליו של רב פפי והבטיחו, כי ידאג לכך שמיום זה ואילך לא יסבול רב פפי מעול מיסי המלך. משפט קצר זה: "קם בר חמא נשקיה אכרעיה, וקבליה לכרגיה דכולי שניה", נידון בהרחבה בספרי הפוסקים בהקשר שלושה נידונים הלכתיים נפרדים לחלוטין זה מזה: א. תשלום מיסים על ידי תלמיד חכם. ב. שוחד מאוחר. ג. עבור אלו דברים רשאי תלמיד חכם ליטול שכר.

תשלום מיסים על ידי תלמיד חכם: נחלקו הראשונים, אם תלמיד חכם פטור מתשלום כל המיסים המוטלים על ידי המלך (רא"ש ב"ב פ"א ס"י כ"ו), או שמא פטור הוא ממס כללי המוטל על הציבור, אך לא ממסים הנגבים לפי הכנסתו של כל אדם מיגיעתו האישית או מרכושו (ר"ן ב"ב ח"א ד"ה "בלו"). לכאורה, מוכח מגמרתנו, כי רב פפי, שתלמיד חכם היה, שילם מס "כרגא" שהוא מס אישי. אולם, יש המבארים, כי אמנם הציבור שילם את מיסיו של רב פפי, אלא שבר חמא ביקש לשלם מס זה בעצמו, כדי ש"לא יצטרך רב פפי להחזיק טובה לציבור" ("בית יוסף" יו"ד ס"י רמ"ג ועיי"ש עוד).

שוחד מאוחר: תורתנו אוסרת על דיין ליטול שוחד מאת בעלי הדין הניצבים בפניו, אך איסור התורה אינו כולל קבלת מתנה מהם **לאחר פסק הדין**, מאחר שמתנה זו אינה בגדר "שוחד". והנה, למרות שבסוגייתנו בר חמא ביקש להיטיב עם רב פפי רק לאחר שנפסק דינו, כתב הרא"ש, שלכאורה, טובתו של בר חמא נחשבת כ"שוחד מאוחר", האסור מדרבנן (פולולתא חריפתא), אלא, מאחר שתלמידי חכמים פטורים ממיסים, ממילא כלל לא היה מוטל על רב פפי לשלם מס זה כי אם על הציבור, ולפיכך, מסיק הרא"ש, אין מקרה זה נחשב כשוחד מאוחר. פסיקתו זו של הרא"ש בדבר האיסור ליטול "שוחד מאוחר", משמשת כמקור לפסק הלכה שכתב הרמ"א (שו"ע ח"מ ס"י ל"ד סעי' י"ח): "דיין שדן כבר, ובא הבעל דין ליתן לו מתנה על שהפך בזכותו, אסור לו לקבלו. כן משמע **מאשר**" (הרא"ש) סוף פרק זה בורר".

נציין, כי מדברי הרא"ש עולה חומרה נוספת, כי למרות שרב פפי לא היה דיין אלא חכם שטען לזכות בר חמא, מכל מקום, לדעת הרא"ש, אין הוא רשאי ליטול שוחד, משום שפסיקתו ההלכתית שימשה את הדיינים לפסוק לזכותו של בר חמא, ועל ידי כך הוא נחשב כאחד מהם (שו"ת "תורה לשמה" ס"י שמי"ה). אכן, מאחר שרב פפי לא שימש כדיין, חולק התשב"ץ (שו"ת ח"א ס"י קמ"ה וכ"כ הרמ"ה בסוגייתנו) וסובר, כי בכל מקרה לא היה עליו להמנע מליטול את המתנה, שכן, האיסור לקבל שוחד מוטל על הדיין בלבד. (עוד בעניין שוחד, ראה ב"מאורות הדף היומי" כרך ד' עמוד רכ"ה ובגליון 149).

נטילת שכר על ידי תלמידי חכמים: תשובתו זו של בעל התשב"ץ כלולה בקובץ מכתבים שהוא פרסם לקהל הרחב בנושא אחר לחלוטין. בתקופתו, לפני כש מאות שנה, תלמידי חכמים רבים נקלעו למצוקה כלכלית קשה, אחר שקהלם היה סבור כי עליהם למלא את תפקידם ללא נטילת שכר כלל. לפיכך, טרח בעל התשב"ץ לקבץ הוכחות "כאשר יראוני מן השמים ומהגמרא וממקומות אחרים" על המלאכות והמטלות שתלמיד חכם רשאי לקבל עליהן שכר. בין היתר, הוא מציין את רב פפי, שקיבל שכר עבור פסיקתו שזיכתה את בר חמא, ומסיים בעל התשב"ץ "והנה נתבאר זה הענין הרביעי והוא, שיש דברים שהחכם יש לו רשות ליטול מהם שכר ואין לו לחוש לכלום" (ס"י קמ"ה).

דף כט/א אם נמצאו דבריהן מכוונין

העדים השקרנים שהתגלו על ידי הגאון מוילנא זצ"ל

דייני בית הדין חייבים לדון דין אמת לאמיתו, ולפיכך עליהם לפקוח עין על העדים, על בעלי הדין ועל כל פרט ופרט העשוי גלגול על פגם במהימנות העדים או בעלי הדין. מעשה ביהודי אחד מיהודי וילנא, שנטפלו אליו אנשים רשעים והעלילו על בתו עלילות שווא, עד שבית הדין נטה לגזור על בעלה לגרשה. הלך האיש והשיח את צערו לפני הגאון מוילנא. אמר לו הגר"א: "אוכל לעזור לך רק אם הדיינים והעדים יבואו לבית מדרשי, וישוּבו להעיד בפניי". כך נעשה, ונערך "מושב בית הדין" בפני הגר"א. העדים העידו בזה אחר זה, וכשגמרו להעיד, נזף בהם הגר"א עד שפניהם חפו והודו העדים כי שקר דיברו.

לדייני בית הדין גילה הגאון כי הוא הבחין שדברי העד השני תאמו להפליא את עדותו של הראשון, ולשון שני העדים היתה זהה. סביר להניח, כי אף אם שניהם ראו את המעשה, כל אחד מהם יספרו בסגנונו האישי. אין זאת, אלא שהם תיאמו את העדות ביניהם ורמאים הם ("קריית אליהו"). אכן, הטור (ח"מ ס"י כ"ח) מביא בשם הירושלמי, כי כאשר רב היה יושב בדין, "כשהיה רואה עדים שהיו אומרים עדותן מכוונים בלשון אחד, היה חושש שמא משקרים ובעצה כיונו לשונם אחת והיה חוקר ודורש אותם, אבל אם לא היו אומרים ממש בלשון אחד אלא זה אומר בכה וזה אומר בכה רק שתהא עדותן מכוונת בלא הכחשה לא היה דורש כל כך".

מפי השמועה מוסיפים, שהגר"א ציין כי דין זה מדויק ממשנתנו האומרת שלאחר שבדקו עד אחד, בודקים את העד השני, ו"אם נמצאו דבריהם במהותם

המשך מעמוד קודם
נושאין ונותנין בדבר". לכאורה, המילה "נמצאו" מיותרת. מה היה חסר לו היה כתוב "אם דבריהם מכוונים"? אין זאת, אלא משום, שהמילה "נמצאו" מרמזת לכך שעדים כשרים למהדרין הם אלו אשר עדויותיהם אינן תואמות לחלוטין, ועל בית הדין "למצוא" את הדמיון ביניהם. על עדים אלו אומרת המשנה, שטובים הם. לעומת זאת, עדות מסוג זה שנאמרה לפני הגר"א, כה תואמת היא, עד שהדבר בולט לעין ואין צורך "למצוא" דמיון בין עדויותיהם. עדים שכאלו, יש לבדוק אחריהם היטב ("מרגליות היס" ו"עיניים למשפט").

דף לא/ב כופין אותו ודן בעירו

למי הזכות למנוע תפילה בציבור וקריאת התורה?

ה"שולחן ערוך" מונה בחלק אורח חיים את דיני השבת והלכותיה, ובסי' של"ט סעי' ד' הוא מציין, כי בשבת אסור לדון דין תורה. על כך מוסיף בעל ה"מגן אברהם" (סי' ק"ג): "אין מסדרין טענות בשבת, ור"ג תיקן שלא לבטל התמיד בשבת". מה פשרו של משפט זה? כיצד זה שורבב קורבן התמיד להלכות אלו?
בעל ה"שלטי גיבורים" בסוגייתנו (דף ט"ב מדפי הרי"ף) דן במנהג מעניין שרווח בתקופת הגאונים והראשונים בארצות אשכנז וספרד, לפיו, אדם שביקש לתבוע את חברו לדין תורה והתנבע סירב להענות לו, היה מונע את התפילה בציבור ואומר "אני כולאו עד שיעשו לי דין" (מבוא לראב"ה), או שמנע את הקריאה בתורה בציבור, ובכך דרבן את בני הקהילה להתערב בדבר ולגרום לסרבן להסכים ולהופיע לדין.
יסודו של מנהג זה בתקנת הגאונים (מחזור ויטרי עמ' 758), ורבים מן הראשונים והפוסקים (רמ"א אור"ח סי' נ"ד סעי' ג', וחזו"מ סי' ה' סעי' ב', ושם סוף סי' י"א בסמ"ע ועוד) דנים בו. ככל הנראה נועדה תקנה זו לסייע לעשוקים ולנרדפים מפני בעלי דין אלימים, ופעמים בוטלה התפילה בציבור או הקריאה בתורה בציבור לימים רבים (עיי' "אור זרוע" ה' שבת סי' מ"ה).

תקנה זו נוצלה יתר על המידה ושיבשה את חיי הקהילה, עד רבינו גרשום מאור הגולה הגבילה וסייגה בתקנות ובחרמים, לפיהם אין ה"קובל" [כך כינויו בראשונים] רשאי לבטל, אלא את תפילת ערבית. אם עשה כן ג' פעמים ולא נענה, הותר לו לעכב את הכנסת ספר התורה לארון הקודש בימי שני וחמישי. רק לאחר מכן הותר לו לעכב את הקריאה בתורה בציבור, ואם בכל אלו לא היה כדי לרכך את עורפו הקשה של הסרבן, רשאי היה ה"קובל" לעכב את התפילה בכל בתי הכנסת שבעירו. זהו, איפוא, פשר דברי ה"מגן אברהם" ו"ר"ג תיקן שלא לבטל התמיד בשבת". כלומר, רבינו גרשום מאור הגולה תיקן, כי בשבת ה"קובלים" לא יבטלו את התפילה המכונה "תמיד" [בקורבן תמיד] (עיי' "משנה ברורה" סי' של"ט סי' י"א).

אמנם, מנהג זה אינו נוהג כבר שנים רבות, אך במקרה יוצא מן הכלל המליץ הגאון בעל "קהילות יעקב", הסטייפלר זצ"ל, לרב מסויים לעכב ואף לבטל את הקריאה בתורה בבית הכנסת, כדי לעורר את הציבור על ענייני כשרות שונים. הסטייפלר זצ"ל מעיר, שאין לבטל את הקריאה בתורה במשך כל השבת ולקרוא את הפרשה בשבוע הבא, אלא יש לנהוג כדברי ה"דגול מרובה" (המובא ב"משנה ברורה" סי' קל"ה סעי' ב'), ולעכב את הקריאה בתורה עד תפילת המנחה של אותה שבת ("קריינא דאגרתא" ח"א מכתב קע"ח).

נקודות הפצה בחו"ל

אנגליה לונדון: יחזקאל אברס 044+08700-416000
מנצ'סטר: שמואל קאהן 07976402928
צפת: הר"ר יהודה בוכינר 333-88140301
ארה"ב ניו ג'רסי: משה' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030
בארצות הברית ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע-בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218

לעילוי נשמת

אבי מורי החזן הר"ר

שבתי בראון

בי"ר עקיבא הלוי ז"ל נלב"ע א' מרחשון תשמ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו החזן יחזקאל בראון

מלבורן אוסטרליה

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי תלפיות ירושלים

הננו שמחים להודיע לציבור היקר על שיעור בדף היומי הנמסר בבית הכנסת תפארת משה רח' קדושי בבל 7 מזרח תלפיות - ירושלים מהשעה 17:20 בערב ע"י הרב אברהם דרוק שליט"א הציבור מוזמן

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי בני ברק הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה

לייסד שיעור חדש בדף היומי בישיבת נפש החיים רחוב כהנמן 76 בני ברק בשעה 16:20 ע"י הרב איזון שליט"א מרבני בית מדרשנו הציבור מוזמן

לפרטים נא

התנצח ע"י הגר"א זצ"ל שטיינמן שליט"א

התנצח ע"י האדמו"ר מנדבורנה שליט"א

התנצח ע"י הגר"ש וואזנר שליט"א

התנצח ע"י קנייבסקי שליט"א

והיו עיניך רואות את מורכ...

גם אתם!

... "ויש זכה שניין אשור לקניין גבול וסגולה גדולה - לאיים, פרנסה, וזנים".

יכולים לזכות עכשיו עבור יקיריכם ז"ל ולהנציח את שמם במהדורת הש"ס "נר תמיד" בהוצאת "מאורות הדף היומי" המופצת בשיעורי הדף היומי, בכל אתר ואתר.

מומלץ לברר, אם התאריכים הרצויים לכם, עדיין פנויים.

פניית והזמנות בפקס. 03-5780243 | 03-6164725, 03-6160657

אירופה טל. 07966294719 פקס. 02087318053 ארה"ב טל. 7182536218 פקס. 7182532529

כ' חשוון ה'תש"ס

בצדק החיים